

Program „Poznajemy nasze tradycje i zwyczaje. Poznajemy naszych przodków” -

Elżbieta Bukowiecka-Górny, Małgorzata Pawlak

„Aby mierzyć drogę przyszłą, trzeba wiedzieć, skąd się wyszło”

— C.K. Norwid

Dla kogo jest ten program?

Prezentowany program podkreśla istotę i znaczenie tradycji kulturowych, zwyczajów ludowych przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Realizacja niniejszego programu umożliwi kultywowanie ważnych dla społeczności tradycji i zwyczajów oraz pozwoli zainteresować dziecko zarówno swoimi rodzinnymi korzeniami, jak i ważnymi tradycjami dla nas wszystkich. Program przeznaczony jest do realizacji w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych z młodszymi (3-, 4-letnimi) i starszymi dziećmi (5- i 6-letnimi). Program ten jest dla małych Polaków, którzy poznają swoje korzenie, swoich przodków i tworzą współczesne historie rodzinne Kowalskich, Warszawskich czy Bukowieckich.

Charakterystyka programu

Człowiek już od najmłodszych lat poznaje najbliższe otoczenie, pamięta fakty, obyczaje i tradycje kultywowane w rodzinie i środowisku, w swoim mieście, regionie i kraju. Mając możliwość poznania swoich korzeni, uświadamiamy sobie, że jesteśmy częścią rodziny, że jesteśmy częścią grupy ludzi, którzy powiązani są ze sobą więzami krwi, nazwiskiem, wspólnie przeżywanymi chwilami szczęścia i smutku. Dziecko z ogromną ciekawością odnosi się do zagadnień związanych z historią jego rodziny, jest zainteresowane tradycjami i obyczajami kulturowymi ważnymi dla określonej grupy społecznej. Uwidacznia się to szczególnie przy okazji różnych świąt i uroczystości, z którymi wiążą się różne tradycje. Zwyczaje przekazywane w postaci barwnych, ciekawych świąt rodzinnych, towarzyskich i ludowych obyczajów, poglądów, wierzeń oraz sposobów myślenia zakorzenione są w Polsce od dawien dawna. Regulowały one rodzinne i społeczne życie i były odzwierciedleniem ogólnie szanowanych zasad i norm, wprowadzając społeczny ład i porządek.

Tworząc niniejszy program, chciałam, by dzieci w wieku przedszkolnym miały okazję zapoznać się z dorobkiem polskich tradycji, by poprzez bezpośrednie uczestnictwo w ich obchodach mogły i chciały je propagować.

Poznanie tradycji pozwoli dziecku nabyć umiejętności zwłaszcza w społecznym i poznawczym obszarze rozwoju oraz wzbogaci dziecięce doświadczenia. Bezpośrednie uczestnictwo w istotnych dla Polaków świątach pozwoli na żywo dotknąć tradycji i obyczajów, do których jesteśmy przywiązani i które z należytą starannością podtrzymujemy. Realizując niniejszy program, pozwolimy dziecku odkryć, skąd pochodzi, jakich ma przodków i jakie zwyczaje i tradycje kulturowe ważne są dla jego najbliższej rodziny, oraz poznać, które tradycje ważne są także dla regionu i kraju, w którym dziecko żyje.

Program zakłada poznanie historii rodzin, tradycji i obyczajów rodzinnych i regionalnych ważnych dla kraju i narodu, propaguje kultywowanie tradycji i obyczajów zgodnie z kalendarzem świąt odbywających się w zmieniających się porach roku. **W okresie jesieni**, która „kolorowe ma obyczaje”, dzieci będą uczestniczyły w zabawach, poprzez które poznają swoje miejsce i rolę w rodzinie, poznają swoich przodków, tradycje związane z dniem Wszystkich Świętych i z dniem zadusznym. Uczestniczyć będą w Świącie Niepodległości, przygotowując uroczystość przedszkolną z okazji odzyskania niepodległości. Jesienią dzieci będą miały okazję poznać tradycje związane z obchodami Dnia Świętego Marcina, z wróżbami andrzejkowymi i spotkają się ze św. Mikołajem. **W okresie zimy**, która „srogie ma obyczaje”, dzieci będą bezpośrednio uczestniczyły w przygotowaniach i obchodach świąt Bożego Narodzenia, poznając tradycje z nimi związane. Zapoznają się ze zwyczajami karnawałowymi, tradycjami związanymi ze świętem Trzech Króli oraz wezmą udział w przygotowaniu uroczystości z okazji Dnia Babci i Dziadka, będą też kultywować tradycje związane z tłustym czwartkiem. Dzieci dowiedzą się o wartości społecznej pracy listonosza oraz poznają tradycje obchodów Dnia Kobiet, kształtując szacunek do pracy. **Wiosną**, która „najzieleńsze ma obyczaje”, kultywowane będą zwyczaje związane z pożegnaniem zimy i powitaniem wiosny, dzieci doświadczą, czym jest *prima aprilis*, poznają tradycje związane z obchodami świąt wielkanocnych, będą uczestniczyć w obchodach Dnia Ziemi, Dnia Matki i Dnia Dziecka oraz dowiedzą się, czym jest święto Konstytucji 3 maja. **W okresie lata**, które „łagodni obyczaje”, dzieci przygotowują uroczystość z okazji Dnia Ojca, okazując w ten sposób szacunek swojemu ojcu, dowiedzą się, czym jest święto Bożego Ciała i jakie tradycje wiążą się z nocą świętojańską oraz obrzędami ludowymi związanymi z pożegnaniem lata, czyli dożynkami, nabywając szacunek do pracy rolnika, młynarza i wielu innych zawodów. Poznają także społeczne znaczenie zawodu policjanta, żołnierza i nauczyciela.

Koncepcja programu

Program skonstruowany jest w sposób przejrzysty, konkretny i spójny w układzie treści, metod pracy z dziećmi, wartościowy wychowawczo i dydaktycznie. Ukierunkowany jest na wielostronny rozwój dziecka w wieku przedszkolnym zgodnie z jego możliwościami rozwojowymi.

Zakłada realizację treści, które umożliwią kontakt z żywą tradycją, poznanie znaczenia tradycji kultywowanych przez rodzinę, region i kraj. Dzięki temu dziecko zainteresowane będzie przeszłością rodziny i kraju oraz nabędzie umiejętności i wiadomości, które ukształtują szacunek do tradycji narodowych.

Założenia niniejszego programu podkreślają podmiotowość dziecka w procesie edukacji, a podejmowane działania wspierające rozwój mają w efekcie uświadomić dziecku, że każdy ma swojego przodka, każdy ma swoją mamę i tatę, babcię i dziadka, którzy też mieli swoich rodziców, że wszyscy jesteśmy z krwi i kości naszych bliskich, naszych przodków. Dla większości z nas więzy rodzinne, znajomość i kultywowanie tradycji to ogromnie ważny aspekt życia, bo dzięki temu wiemy skąd się wzięliśmy i co nas ukształtowało.

Autorski program wychowania przedszkolnego „Poznajemy nasze tradycje i zwyczaje. Poznajemy naszych przodków” uwzględnia założenia podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego z 2017 r. i jest spójny z podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. Treści programu uwzględniają zadania przedszkola, które wpisane są w proces osiągania celów dostosowany do percepcji i możliwości intelektualnych oraz związany bezpośrednio z doświadczeniami sensorycznymi i z rzeczywistymi zainteresowaniami poznawczymi dziecka w wieku przedszkolnym. Przewiduję, że realizacja treści programu nastąpi w naturalnych sytuacjach w przedszkolu i w domu rodzinnym, które przygotowują dziecko do rozumienia emocji i uczuć własnych i innych ludzi w powiązaniu z tradycjami i zwyczajami różnych świąt, które ważne są przede wszystkim dla rodziny, dla grupy społecznej, jakim jest przedszkole, a także dla regionu, w którym dziecko mieszka, i dla całego kraju.

To program, którego celem jest kształtowanie poczucia własnej wartości dzięki tworzeniu warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka. Zadaniem programu jest wspieranie fizycznego, społecznego i emocjonalnego rozwoju dziecka przy jednoczesnym umożliwieniu rozwoju procesów poznawczych z uwzględnieniem potrzeb i możliwości rozwojowych. Program zakłada indywidualne, systematyczne i celowe wsparcie w rozwoju dziecka z poszanowaniem praw innych oraz kultury bycia i życzliwości w stosunkach społecznych. Zakładane efekty kształcenia w postaci szczegółowych celów wychowania zaprezentowano jako umiejętności i sprawności, jakimi powinno się cechować dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole zgodnie z założeniami podstawy programowej wychowania przedszkolnego.

Określone w programie szczegółowe cele przypisano do poszczególnych obszarów rozwoju dziecka i stanowią sposób dochodzenia do celu. Wyrażone są w formie efektów rozwojowych dziecka. Zagadnienia związane z tradycjami rodzinnymi i obyczajami ważnymi dla regionu, a także dla całego kraju wspierane są przykładami zabaw, które adresowane są do przedszkolaków. Przedstawiono je w postaci 56 scenariuszy przeznaczonych do realizacji z dziećmi 3- i 4-letnimi oraz 5- i 6-letnimi, a ponadto 4 scenariuszy uroczystości, które mają swoje miejsce w każdej z czterech pór roku w ścisłym związku z kalendarzem świąt i uroczystości. Treści programowe wyrażone w formie haseł sugerują trwanie i przemijanie czasu, w którym dziecko ma okazję bezpośrednio uczestniczyć, przeżywać, czytać, pisać, manipulować, mówić, liczyć, klasyfikować, a więc doświadczać i nabywać treści, które wiążą się z tradycjami i obyczajami kulturowymi ważnymi w Polsce.

Niniejszy program może stanowić inspirację dla pedagogów do kultywowania tradycji, do tworzenia własnych, ciekawych i dostosowanych do konkretnej grupy dzieci dobrych praktyk, które swoje podłoże mają w tradycjach kulturowych ważnych dla Polaków. Działalność edukacyjna przedszkola wyznaczona treściami prezentowanego programu poparta jest doбором metod i środków dydaktycznych dostosowanych do potrzeb i możliwości rozwojowych dziecka w wieku przedszkolnym. Zadania dydaktyczne, opiekuńcze i wychowawcze proponowane w programie mają oparcie w odpowiedniej organizacji warunków realizowanych zadań przedszkola na rzecz wspierania rozwoju dziecka. Organizacja ta umożliwi ma kształtowanie więzi z rodziną, ze społecznością przedszkolną oraz właściwych postaw związanych z rozwojem własnej tożsamości. Program przewiduje, że proces edukacji przedszkolnej przebiegać będzie w oparciu o grupowy rytm dnia opierający się na zabawach wspomagających rozwój dziecka w każdej ze sfer rozwoju, co oznacza taką organizację zajęć i zabaw kierowanych i niekierowanych, które uwzględniają funkcję opiekuńczą, wychowawczą i dydaktyczną przedszkola. Prezentowany program zakłada realizację zadań w oparciu o doświadczenia pedagogiki wychowania przedszkolnego, o naukowy dorobek psychologii rozwojowej dziecka w wieku przedszkolnym, a także w oparciu o wiedzę i doświadczenie zdobyte na przestrzeni 30 lat pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym. Zakładam, że realizacja procesu opieki,

wychowania i nauczania oraz uczenia się nastąpi w oparciu o założenia naukowe procesu nauczania i uczenia się zgodne z teorią pedagogiki przedszkolnej, psychologię rozwoju dziecka oraz teorię pedagogiki M. Łobockiego, który twierdzi, że każde nauczanie musi mieć aspekt wychowawczy, a element wychowania powinien być obecny na każdych zajęciach z dzieckiem. W wychowaniu tym istotne jest dostrzeganie wartości rodziny, która stanowi osnowę tożsamości jednostki i źródło więzi z narodem. Treści programu opierają się na założeniu, że każdy człowiek jest istotą podmiotową i autonomiczną zdolną do postaw kreatywnych (J. Wojnar), a podmiotowe traktowanie dziecka oznacza kształtowanie poczucia obowiązku i ponoszenia odpowiedzialności. Program ten to swego rodzaju przewodnik po świecie tradycji ważnych dla Polaków jako narodu, wspomagający nauczycieli pracujących z dzieckiem w przedszkolu w doborze metod i form pracy adekwatnych do poziomu rozwoju dziecka i jego możliwości percepcyjnych, do jego wyobrażeń i rozumowania, które wspierać będą dziecięcą samodzielną eksplorację świata oraz jego indywidualne potrzeby i zainteresowania. Realizujący niniejszy program nauczyciel staje się animatorem naturalnego rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym, dobiera treści, które uwzględniają jego interes i prawidłowości rozwojowe. Program wskazuje nauczycielom różnorodne działania wychowawczo-dydaktyczne, których efektem jest przygotowanie dziecka do rozumienia emocji związanych z kultywowaniem tradycji, z budowaniem wrażliwości dziecka na wartości społeczne, wynikające z tradycji, jakich źródłem jest rodzina.

Realizujący założenia programu nauczyciel zorganizuje proces edukacyjny w taki sposób, by ukierunkowany był na określoną aktywność dziecka umożliwiającą nabywanie wiadomości i umiejętności pozwalających kultywować ważne dla jego społeczności tradycje i obyczaje. Propozycja takiego ujęcia treści umożliwi nauczycielom podejmowanie celowo zorganizowanych działań dostosowanych do możliwości i potencjału rozwojowego każdego dziecka w każdej grupie wiekowej. Dobra orientacja nauczyciela w aktualnym poziomie rozwoju swojego wychowanka umożliwi właściwy dobór indywidualnych zadań i wymagań, zgodnych z tempem rozwoju dziecka, z jego potrzebami i zainteresowaniami. Ważnym elementem programu jest kształtowanie tych zachowań dziecka, które wynikają z szacunku do tradycji kulturowych, możliwego są do rozumienia i osiągnięcia na tym etapie rozwoju. Dziecko, uczestnicząc w zabawach i działaniach propagujących tradycje, odbędzie swego rodzaju trening samodzielności, który pozwoli radzić sobie w różnych sytuacjach społecznych, wzbogacających doświadczenia społeczne, emocjonalne i poznawcze.

Główne cele

Najważniejszym celem niniejszego programu jest uświadamianie dzieciom, że wspólnota rodzinna, środowisko lokalne i ojczyzna są wielką wartością w życiu każdego człowieka i że każdy ma wobec tych wspólnot określone obowiązki.

Treści programu pozwalają zwrócić dziecięcą uwagę na fakt, że to ono samo tworzy rodzinę wraz ze swoimi najbliższymi, że kolor oczu ma po mamie czy dziadku, a tembr głosu podobny do taty lub babci, że rodzinę łączą wspólne plany, myśli, a także spełnione lub niespełnione nadzieje i marzenia. Na bazie historii życia najbliższych członków rodziny dziecko pozna tradycje i obyczaje przekazywane i kultywowane z pokolenia na pokolenie swoich najbliższych członków rodziny i członków rodzin innych dzieci uczęszczających do tej samej grupy, do tego samego przedszkola, żyjących w tym samym mieście. Zakładam, że dziadkowie i rodzice staną się ekspertami, którzy będą opowiadali dzieciom rodzinne historie, opisywali bliższych i dalszych krewnych, przekazywali jakąś część swojej przeszłości – pokazując jednocześnie albumy ze zdjęciami swoich przodków. Realizacja niniejszego programu rozpocznie się od poznania przez dziecko historii współczesnej własnej rodziny, ważnych dla niej tradycji i obyczajów, które przekazane były wcześniej babciom i dziadkom, a teraz przekazywane są wnukom.

Realizowane treści wychowania przedszkolnego połączone z poznaniem tradycji i obyczajów rodzinnych służyć będą kształtowaniu osobowości małego, aktywnego człowieka, związanego emocjonalnie z miejscem pochodzenia, będącego częścią polskiego społeczeństwa.

Program uwzględnia potrzeby i możliwości dzieci w wieku przedszkolnym. Głównym celem prezentowanego programu jest wsparcie całościowego rozwoju dziecka poprzez taką organizację procesu opieki, wychowania i nauczania oraz uczenia się, która umożliwi mu odkrywanie własnych korzeni rodzinnych oraz gromadzenie doświadczeń związanych z tradycjami i zwyczajami. Realizacja programu zapewni indywidualny rozwój kompetencji intelektualnych, a przede wszystkim kompetencji społecznych ważnych w poprawnych relacjach z otoczeniem (rówieśnikami i dorosłymi), które umożliwią nazywanie i wyrażanie wartości i zachowań społecznych wynikających z ludowych tradycji kulturowych.

Cele ogólne programu wiążą się z poznaniem wartości wynikających z pielęgnowania obchodów świąt, np. świąt wielkanocnych, Bożego Narodzenia, Trzech Króli, Bożego Ciała, tłustego czwartku, karnawału, nocy świętojańskiej i wielu innych, budujących wrażliwość dziecka na ważne elementy w życiu społecznym. Realizacja programu umożliwi dziecku przede wszystkim poznanie wartości i norm społecznych, których źródłem jest rodzina, pozwoli na kształtowanie szacunku wobec dorobku przeszłych pokoleń, wobec własnego państwa poprzez poznawanie dziejów Polski, a także kształtowanie poczucia tożsamości narodowej.

Realizacja treści programu uświadomić ma również znaczenie tradycji i obyczajów ważnych dla rodziny, regionu i kraju poprzez kontakt z żywą tradycją, np. z wróżbami andrzejkowymi, powitaniem wiosny czy nocą świętojańską. Ponadto realizacja programu ma na celu kształtowanie pożądanych postaw społecznych, nabywanie zaufania i szacunku do pracy policjanta, żołnierza, rolnika, młynarza, poznanie znaczenia i wartości społecznej zawodu listonosza i Poczty Polskiej jako instytucji.